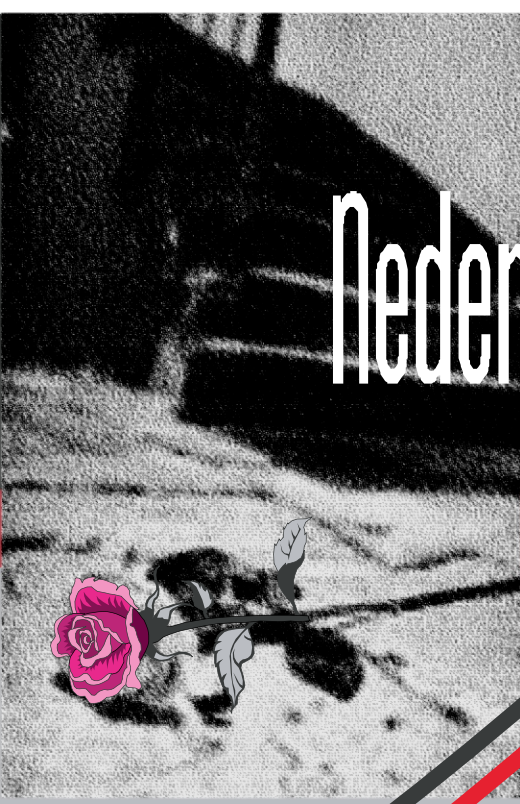

Neden Kentleşme ve Jeoloji

TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu

Kentler, insanların yerleşme, barınma, çalışma, dinlenme, eğlenme ve özellikle kültürel gereksinmelerini karşıladığı, sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan mekanlardır. Sağlıklı ve güvenli bir kent olgusunun temel parametresi olan planlama sürecinin ana bileşenlerinden olan yerbilimsel veriler, afete duyarlı planlamanın ve yer seçiminin yapılmasında büyük önem taşımaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye büyük bir dönüşüm içine girmiş, kırların çözümlenmesi ve kentlere göçün artması ile hızlı nüfus yığılmaları kentlerin gelişigüzel büyümesine yol açmıştır. Yaşanan bu sürecin devamında ise Türkiye özellikle 1950'lerden sonra sanayileşme ve kentleşmede plansız yer seçimlerinin, arsa ve arazi rantına dayalı imar ve yapılaşma kararlarının etkisi ile defalarca yaşadığı deprem gerçekliğini unutmamıştır. Özellikle, 12 Eylül 1980'le birlikte ülkemizde de uygulanan neoliberal politikalar, kentlerin gelişigüzel büyümelerinin yanı sıra, doğanın ve tarihsel mirasın önemli ölçülerde kaybedilmesine, değerli tarım alanlarının, orman, kıyı ve su havzalarının, sel yatakları, dolgu alanlar, ya da heyelan bölgelerinin yapılaşma baskısı altında kalmasına yol açarak sağlıksız ve güvenliksiz yerleşmeler sorununa ivme katmıştır.

Akıl, plan, bilim ve mühendislik ilkeleri yerine, maddi ve siyasi rantı koyan yönetsel anlayışlar

sonucu yapılaşma, kamu tarafından denetlenememiş, kaçak yapılaşma biçimleri ise görmezden gelinerek bunların yeterli niteliklere sahip oldukları varsayılarak kararlar alınmış ve "imar afları" çıkarılmıştır. Bu tutum, olası tehlikeler karşısında kentlerde yığılan insan ve ekonomik değerlerin, güvensiz ortamlarda ve nitelsiz bir yapı stoku içinde yüksek riskler üstlenmeleri sonucunu getirmiştir. Yapı ölçeğinde ise, ek imar hakları tanınarak tasarlanandan fazla kat ve yüzölçümü elde edilmesi, taşıyıcı sistemlerde gelişigüzel değişiklikler yapılması sakıncalı görülmemiştir. Bu davranışlara, ruhsatlı stokta bile görülen malzeme ve işçilik yetersizliklerinin de eklenmesiyle güvenlikten uzak, mimarlık teknik ve kültürü açısından yetersiz ve çirkin bir büyük yapı stoku oluşmuştur.

Ülkemiz, sahip olduğu jeolojik, topoğrafik ve meteorolojik koşulları nedeniyle büyük çaplı can ve mal kayıplarına yol açan her tür afet olayı ile sıkça karşılaşmaktadır. Deprem Bölgeleri Haritasına göre, yurdumuzun %92'sinin deprem bölgeleri içerisinde olduğu, nüfusumuzun %95'inin deprem tehlikesi altında yaşadığı ve ayrıca büyük sanayi merkezlerinin %98'inin ve barajlarımızın %93'ünün deprem bölgesinde bulunduğu düşünülürse ülke coğrafyamızın büyük bir kesiminin her an yıkıcı bir deprem tehlikesiyle karşı karşıya olduğu açıkça görülür.

Hal böyleyken, başta 3194 sayılı İmar Kanunu olmak üzere, yürürlükteki mevzuatın öngördüğü planlama anlayışı, kurumsal yapılanma, uygulama araçları ve denetim mekanizmaları, sağlıklı yapı stokuna sahip ve doğal afetlere karşı güvenli yerleşim çevreleri oluşturmak konusunda yetersiz kalmıştır. Her dokuz ayda bir hasar yapıcı deprem, yılda ortalama 25 önemli su baskını ve 50 heyelan olayı meydana gelmesine rağmen ancak ve ancak çok büyük sayıda insan ve ekonomik kayıplara yol açan 17 Ağustos 1999 İzmit Körfezi Depremi ile birlikte, kent planlamasını durağan bir çevre tasarımına indirgeyen imar planlama yaklaşımının sorgulanması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Ayrıca 7269 sayılı Afet Kanunu'nda afet öncesi zarar azaltmanın önemini vurgulayan “doğal afetlerden zarar görmesi muhtemel olan yerlerde alınacak tedbirlerden ve yapı yasağı getirilmesinden” ilgili maddelerinde bahsedilse de yasanın uygulamalarındaki eksiklerden kaynaklı olarak afet sonrasındaki çalışmalara odaklanan planlama anlayışının ve afet olgusunu sadece yapı ölçeğinde ve deprem odaklı olarak ele alan yaklaşımların yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda afet tehlike ve risklerini dikkate alan “afete duyarlı planlama” sisteminin geliştirilmesi, gerek afet öncesi hazırlık çalışmaları kapsamında, gerekse afet zararlarını azaltma stratejilerinin önemli bir boyutudur. Günümüze kadar yapılan planlamalarda yerbilimsel verilerin İller Bankası'nın “İmar Planlarının Düzenlenmesi İle İlgili Teknik Şartlaşma” metnine dayandırılarak kullanılmış olması bu şartlaşmanın ülkemizdeki uygulamalar için temel iş tanımı olduğunu göstermektedir. Ancak yapılan uygulamalarda yerbilimsel veri-planlama ilişkisinin nazım ve uygulama imar planları gibi sadece alt ölçek planlamalar için kullanıldığı, üst ölçek planlamalarda ise tanımsız, belirsiz olduğu görülmektedir.

Yerbilimsel verilerin sadece alt ölçekli plarlarda kullanılıp, üst ölçekli plarlarda kullanılmaması, alt ölçekli planlamalarda bölgenin doğal yapısından kaynaklanabilecek sorunların gözden kaçmasına neden olmakta, sorunlar uygulama aşamasında veya olay olduktan sonra çözümlenmeye çalışılmaktadır. Bu durum planlama ve imar uygulama süreci açısından ülkemiz için çok büyük kaynak israfına yol açmakta ve zaman zaman da can kaybı ile sonuçlanmaktadır. Bu olumsuzluğun

giderilebilmesi için üst ölçekli planlamaların, afet risk ve tehlike haritalarının da yapıldığı yerbilimsel verilere dayandırılması, planlamayı etkileyen diğer tercihlerin bu bulguların niteliğine göre düzenlenmesi, uygulama sürecinin bu yolla yönlendirilmesi gereklidir.

Tüm gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de afet risk ve tehlikelerinin azaltılması için her tür ve ölçekte “afete duyarlı planlama” anlayışının yerleştirilmesi ve uygulamaya konulması gerekmektedir. Kent planlamasını, salt statik bir çevre tasarımına indirgeyen imar planlama yaklaşımı yerine, sorun çözücü, dinamik bir süreç olarak tasarlanması gerekmektedir. Sağlıklı, güvenli, yaşanabilir bir kentsel çevrenin oluşması ve risk azaltıcı önlemlerin planlama sürecinde yer alması için, uygulanmakta olan jeolojik, jeolojik-jeoteknik etütlerin yanı sıra, mikrobölgeleme gibi yeni yöntemlerin planlama sistemine bütünlüğü de sağlanmalıdır.

Her dokuz ayda bir hasar yapıcı deprem, yılda ortalama 25 önemli su baskını ve 50 heyelan olayının meydana geldiği ülkemizde birtakım politik kaygılarla alt ölçek planlamaların “aceleye” getirilmesi nedeniyle jeolojik, jeolojik-jeoteknik etütler yapılmadan, yani yerleşime uygunluk durumu belirlenmeden imar planları yapıldığı bilinmektedir. Oysa planlama süreci yerbilimsel veriler dahil olmak üzere, kullanılan tüm verilerin bir araya getirilerek analiz edildiği ve nihayetinde sentezle bir sonuca varıldığı uzun bir süreçtir. Bu süreci bilimsel gereklilikleri yerine getirilmeden kısaltmaya çalışmak akla, pozitif bilimlere ve etiğe aykırıdır. Ülkemiz bu yanlışların faturasını onlarca yıldır “takdir-i ilahi” söylemleriyle binlerce insan ve ekonomik kayıp vererek ödemektedir. Artık “takdir-i idari”nin bu yanlışlardan vazgeçerek, afet öncesi zarar azaltma ve önleme düşüncesini içselleştiren “afete duyarlı planlama” anlayışının yerleşeceği kanun ve yönetmelik düzeyindeki değişiklikleri ivedilikle çıkarması ve uygulamaya koyması gerekmektedir.

Değerli meslektaşlar,

Paylaşımların nicelik ve nitelikleri artıracağına olan inancımızla, birikim ve deneyimlerini bültenimize yazı vererek bizlerle paylaşan sevgili dostlarımız ve meslektaşlarımıza en derin sevgi, saygı ve şükranlarımızı sunarız.

Bilimle, Emekle, İnatla, Umutla...